

М.В. Максимюк

УДК 811.161.2'373.21

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ТОПОНІМІВ У РОМАНІ
В. КОЖЕЛЯНКА «ДЕФІЛЯДА В
МОСКВІ»**

Реферат. Функціонування топонімів у постмодерному творі відзначається певними особливостями, зумовленими специфікою самого твору. У романі В. Кожелянка «Дефіляда в Москві» топонімія широко представлена на рівні макро- і мікротопонімії. Топоніми виконують у романі просторово-орієнтаційну, хронотопічну, локалізаційну функцію, виступають у ролі символів, стають засобом опосередкованої характеристики персонажів, разом з іншими класами власних назв є одним із елементів текстотворення.

Ключові слова: агоронім, годонім, комонім макро- і мікро топонімія, онімний простір художнього твору, ойкодомонім, ойконім, урбанонімія.

Топоніми у художньому творі нерозривно пов'язані з іншими класами власних назв (ВН), і всі разом вони становлять онімний простір художнього твору, в якому назви географічних об'єктів займають значне місце. Цей вид онімів, як вважає переважна більшість дослідників, підпорядковується загальним законам художності контексту, є експресивним, стилістично навантаженим і «вимальовує» просторову домінанту художнього твору.

Вивчення реальної топонімії започатковано давно. Цей сектор ономастики привертав і привертає увагу не одного покоління дослідників. Топонімія ж художнього тексту не так давно стала об'єктом наукових зацікавлень, зрештою, як і ономастика художнього твору взагалі. Топонімам, їх функції в художньому творі в останнє десятиліття все більше уваги приділяють дослідники онімії художнього тексту. Зокрема, Ю. Карпенко виділив за функціональним навантаженням топоніми «переднього» плану і топоніми «заднього» плану. Подібний поділ і в Г. Лукаш: «Поетичні топоніми як засоби реалізації мистецького задуму створюють своє семантичне поле по відношенню до системи дійових осіб. Вони або безпосередньо стосуються життя героя, вказують на координати його місцеперебування, або служать орієнтирами у світі існування другорядних осіб» [4; с.8].

Російська дослідниця О. Фоякова зауважує, що «географічні назви виконують особливо важливу роль в тексті: служать композиційно-мовленнєвим засобом створення документальності оповіді в авторській мові, по-різному розкриваючи образ автора-оповідача; пов'язані з розвитком сюжету й мікротем тексту; трапляються і в мові персонажів, виконуючи різноманітні функції» [9; с.83-84]. Щодо функцій топонімів, О. Фоякова, залежно від емоційного забарвлення і змісту контексту, виділяє «такі семантико-стилістичні функції власних назв, що зберігають номінативну функцію як загальну:

1. реально-географічна, нейтрально-описова;
2. знижено-побутова, конкретно-біографічна;
3. просторічно-комічна, гумористична;
4. піднесено-лірична, поетична» [9; с.88].

Окрім того, дослідниця вважає, що «з погляду синтагматики й ролі в мовній композиції макротексту, всі топоніми діляться на три нерівні групи. Першу групу становлять топоніми, пов'язані з розвитком сюжету, долею головного героя, ... історією його зовнішнього й внутрішнього життя.

Другу групу складають назви далеких об'єктів, не пов'язані безпосередньо з розвитком сюжетної дії. Вони потрапляють у свідомість переважно із книг або розповідей співрозмовників. До третьої групи відносяться

назви місцевостей та міст, які не пов'язані прямо з розвитком сюжету, а характеризують біографію, місце народження ... епізодичних дійових осіб або визначають місце дії в певних епізодах. Осторонь цього поділу залишаються частовживані топоніми, які відіграють зв'язуючу, наскрізну роль в макротексті" [9, с.84].

Цілком очевидно, що топоніми "переднього плану" будуть більш частовживаними, ніж топоніми "заднього плану", оскільки вони "прив'язані" до онімів на позначення персонажів, що функціонують у художньому творі. Топоніми у романі необхідно розглядати у контексті, як складову єдиного цілого - онімного простору роману. Без контексту топонім не мав би ніяких додаткових конотацій, окрім локалізації дії. Лексичне оточення здатне актуалізувати різноманітні потенційні семи, що є у топоніма, підсилити його експресивність і емоційну виразність.

Особливий інтерес для ономастики художнього твору нині становлять твори сучасної української літератури. Відомий ономаст Л. Белей цілком справедливо виділяє новітню українську літературно-художню антропонімію (кінець ХХ - поч. ХХІ ст.) як окремий період історії нової української літературно-художньої антропонімії [1, с. 126-134]. Це дає можливість говорити про ономастику художніх творів кінця ХХ - поч. ХХІ ст. (ономастику постмодернізму) як про окремий період в історії літературної ономастики. Ономастика постмодернізму має ряд особливостей, зумовлених особливостями постмодерної літератури. На сьогодні онімія української постмодерної літератури мало досліджена. Яскравим представником українського постмодернізму є Василь Кожелянко, отож онімія його творів, безперечно, становить інтерес для дослідника-ономаста.

У романі В. Кожелянка «Дефіляда в Москві» вжито біля 270 топонімів, серед них **макротопоніми** (*Європа, Азія, Євразія, Україна, Німеччина, Румунія, Советський Союз, Франція, Угорщина, Індія* та ін.), **хороніми** (*Північна Буковина, Бесарабія, Кубань, Ставропіллящина, Холмищина, Галичина, Київщина* тощо), **ойконіми** (*Чернівці, Тбілісі, Київ, Москва, Берлін, Париж* та ін.), **гідроніми** (*Волга, Чорне, Балтійське і Каспійське моря, Дніпро, Дністер, Тихий океан, Індійський океан* тощо), **ороніми** (*Карпати, Урал, Кавказ, Іранське нагір'я* та ін.) тощо.

Крім названих, виділимо ряд **мікротопонімів**, це переважно **урбаноніми**: **агороніми** (*Красна площа, Майдан Незалежності, Марієнпляц, Софіївський майдан*), **годоніми** (*Кенігсберзьке шосе, Леопольд-кайзерштрассе, Хрещатик*), **ойкодомоніми** (*Чернівецький університет, Дофтана, Кремль*).

У романі В. Кожелянка «Дефіляда в Москві» топонімом, який стосується життя головного героя (Дмитра Левицького), є макротопонім *Україна*.

Макротопонім - власна назва великого фізико-географічного об'єкта, що має широку сферу вживання, загальновідомий [6; с.69]. Макротопонім *Україна* - один з найбільш функціонально навантажених у романі. Цей онім вжитий у творі 104 рази. У романі фіксуємо ще 13 різних онімів на позначення того ж денотата. Різні варіанти власних назв для номінації України використані В. Кожелянком для опосередкованої характеристики персонажів. Варіант *Україна* нейтральний, виконує номінативну, диференційну функцію. Але разом з тим *Україна* для В. Кожелянка (і його героя Дмитра Левицького) – найбільша цінність. Головний герой завжди думає про Україну. Тому топонім *Україна* є не просто назвою держави, а виступає символом високих прагнень головного героя (для якого Україна – понад усе), ще раз переконливо свідчить про вірне служіння Дмитра Левицького Вітчизні, Україні. З виявлених нами варіантів 3 мають у своєму складі лексему *Україна*. Це переважно складні утворення: *Радянська Україна, Ненька-Україна, Велика Україна*. У макротопонімі *Радянська Україна* компонент *Радянська* має виразно хронотопічний зміст, тобто вказує на час, коли Україна могла так називатись і на підлеглисть України Радянському Союзу.

Власні назви *Велика Україна* і *Ненька-Україна* мають піднесено-патріотичний характер. Означення *велика* (*Велика Україна*) тут вжито радше в значенні *могутня*. Цей онім вживається у листівці-зверненні братства "Онуки Святослава" до чернівчан напередодні приїзду в місто А. Гітлера: "Ми разом здобудемо Велику Україну від Атлантики до Уралу" [3; с.75]. У цій же листівці бачимо й іншу власну назву на позначення цього ж денотата - *Велика Українська Імперія*, вона "має панувати на усіх євразійських просторах від Атлантики до Уралу" [3; 75]. *Імперією* називає Україну В. Кожелянко й устами головного героя Дмитра Левицького: "Настав наш час! Україна буде Імперією Трьох Морів!" [3; с. 13], висловлюючи таким чином мрії певних кіл українців (згадаймо хоча б «Шлях аріїв» Ю.Канигіна).

Складник *Ненька* (у власній назві *Ненька-Україна*), як і топонім *Ненька* (у значенні *Україна*), запозичений, мабуть, з фольклору або з творів українських письменників, адже саме там нерідко бачимо звертання до України як до матері. Пригадаймо бодай:

Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша Ненька-Україна зажурилася....

У складі 5 топонімів на позначення України трапляється також компонент *Українська*

Максимюк М.В.

(Українська Держава, Українська Батьківщина, Українська Вітчизна, УССР, Велика Українська Імперія). Оними Українська Батьківщина і Українська Вітчизна - синоніми, автор вживає обидва варіанти для урізноманітнення тексту, уникнення тавтології. Компонент *Українська* додатково підкреслює “рідність”, “українськість” Батьківщини, а вживання синоніма *Вітчизна* сприяє посиленню урочистості, патріотичної піднесеності (аналізовану власну назву вжито у “творі учня...” (розділ роману), який наскрізь просякнутий патетикою).

У топонімі *Українська Держава* апелює *державна*, онімізувавшись, виражає патріотизм персонажів, які так називають Україну.

Абревіатура УССР “розшифровується” як Українська Советська Соціалістична Республіка. Як відомо, до 90-х рр. ХХ ст. Україну називали УРСР (Українська Радянська Соціалістична Республіка). В абревіатурі, використаній В. Кожелянком, компонент *Радянська* змінено на *Советська*, що відображає мовлення українців Буковини та Західної України, які цей компонент свідомо не перекладали. Онім УССР вживає Теофіл Левицький у розмові з сином: “...Україну ми вже зібрали, а якби переміг Сталін, то ще не відомо, як би усе повернулось.

-Але ж уже була УССР” [3; с. 15].

Цікаві ВН на позначення України фіксуємо у ХІХ розділі «Дмитрова ніч». Цей розділ – розповідь про офіцерську вечірку перед дефілядою. На запитання сотника Бриля: “що буде через п'ятдесят років?” “посипались найфантастичніші футурологічні прожекти” [3; с.27], що стосуються майбутнього України. Тут ми фіксуємо ряд ВН на позначення України; це, зокрема, такі: *СШУ* – ця ВН утворена за аналогією до існуючої ВН США: *СШУ* – Сполучені Штати України. За романом, така держава буде утворена на північноамериканському континенті: “Українці на північноамериканському континенті проголосять СШУ – Сполучені Штати України!” [3; с.27]; *Українське Царство* – пародійно-перевернуте утворення на кшталт оніма Московське Царство: “Відбудеться Переяславська Рада, на якій росіяни попросять прийняти їх до складу Українського Царства!” [3; с.27]; *Київська Русь* – цей онім – як відновлення назви держави, що була на території України: “Україна не буде Царством, вона буде каганатом під назвою Київська Русь” [3; с.27]; згадувана вже нами власна назва *Імперія Трьох Морів*: “Україна називатиметься Імперія Трьох Морів – Чорного, Балтійського та Каспійського” [3; с.27]. Ці оніми (за винятком ВН *Київська Русь*) утворені автором, вони передають бачення персонажами В. Кожелянка

майбутнього України; для них у майбутньому Україна безумовно самостійна держава, вони лише по-різному уявляють її устрій, що знайшло відображення у використанні різних власних назв на позначення України.

Фіксуємо у романі ще один онім, яким позначено Україну. Вжитий він у репліці Сталіна, який звинувачує Хрущова у зраді: “Ну, і як ти шпигував на користь своєї Хохляндії?” [3; с.55]. ВН *Хохляндія* утворена від прізвиська *хохол*, яким звичайно росіяни прозивають українців. Цей онім, як і прізвисько – глузливий, зневажливий.

Як бачимо, ВН *Україна* В. Кожелянко вживає у мовленні різних персонажів у різних ситуаціях, причому обраний варіант назви стає важливим елементом авторської характеристики персонажа.

Ойконім (вид топоніма; ВН будь-якого населеного пункту) *Чернівці* фіксуємо у романі 34 рази. Власна назва на позначення цього денотата у творі кілька разів варіюється. Чернівці називають то *Черновци* (“Ну і шуточки у вас в Черновцах” [3; с.130] - звертається до Дмитра Левицького капітан міліції в Києві), то *Чернауць* (у листівці мовиться про те, що Антонеску віддав “нашій захланній сусідці - Україні споконвічні румунські землі Буковину і Бесарабію разом із суто румунським містом Чернауць” [3; с.74]), то *Черновітс* (у листі до Дмитра Левицького Генця пише, що Гітлер «кажуть, був задоволений тим, як його вітали у цьому “давньонімецькому місті Черновітс»» [3; с.76]). Такі варіанти ВН на позначення одного й того ж денотата відбивають мовлення персонажів, які так називають місто. Зрозуміло, що варіант *Чернівці* (український варіант цього топоніма) фіксуємо найчастіше у мовленні головного героя та в тканині тексту (авторській мові), російський варіант (*Черновци*) відображає мовлення капітана міліції, який розмовляє російською (чи, швидше, суржилом: “В чом дело, таваріщ? Што ви на меня так смотрите? Ви што, ісчо капітана міліції не віделі?” [3; с.130]. Варіанти *Чернауць* і *Черновітс* передають намагання довести належність Чернівців іншій державі, нації [3; с.74, 76]. Така частота вживання топонімів Україна і Чернівці пояснюється тим, що головний герой роману Дмитро Левицький українець, родом із Чернівців, тут живе його батько і кохана дівчина, та й сам автор - буковинець, і, зрозуміло, ці ВН близькі йому.

Велика кількість топонімів у V розділі «Політична мапа Евразії у листопаді 1941-го». Тут нараховуємо 106 топонімів. Більша частина цих ВН - топоніми “заднього плану”. У цьому розділі розповідається про те, як Гітлер сидить над “політичною мапою Евразії” і штрихує держави синім і червоним

олівцем - в залежності від того, дружня чи ворожа конкретна країна Німеччині. Окрім назв країн, які відносяться до **макротопонімів** (*Польща, Чехія, Австрія, Німеччина, Сербія, Боснія, Іран, Японія* та ін.), є ряд **оронімів** (*Урал, Тибет*), **інсулоніми** (*Кіпр, Балеарські о-ви*), **хороніми** (*Сибір, Балкани, Скандинавія, Європа, Азія, Закавказзя, Північний Кавказ*), **гідроніми** (*Дунай, Дніпро, Дністер, Волга*), **ойконіми** (*Варшава, Краків, Кишинів, Москва, Київ, Грозний, Петербург, Владивосток, Париж*). Зауважимо, що топоніми, які вжито автором, належать до реальної топонімії. Тобто простір, який змальовує В. Кожелянко, цілком реалістичний, натомість події, які тут відбуваються - то вже "історія якби...", "паралельна історія". Цілком очевидно те, що гідронімія роману реальна: *Чорне море, Азовське, Балтійське, Дніпро, Дністер, Дон* та ін., - усі ці власні назви легко знайти на фізичній карті світу. Так само не становитиме труднощів відшукати макротопоніми - назви держав (*Україна, Німеччина, Японія* та ін.) чи ойконіми (*Париж, Відень, Київ, Москва, Чернівці* тощо). Те ж можна сказати й про ороніми, інсулоніми, хороіми.

Оніми *Європа* та *Азія* давно використовуються для позначення частин материка Євразія. УРЕС подає таке визначення цих онімів: "Азія - найбільша за площею частина світу; разом з Європою становить єдиний материк Євразію" [7; с.34]; "Європа - частина світу у північній півкулі; разом з Азією складає єдиний материк Євразію" [8; с.538]. Р.Агеева зазначає, що «назву Європа пов'язують з асирійським або фінікійським словом "ереб" - "захід", а Азія - з "асу" - "схід"». Ці терміни були введені у використання в VI ст. до н. е. мілетськими географами Фалесом та Анаксимандром, так само як і саме поняття частин світу" [1; с.231]. У романі В. Кожелянко «Дефіляда в Москві» обидві ВН - і *Європа* [таке графічне оформлення цього оніма в автора. - М.М.], і *Азія* - вживаються у традиційному розумінні (захід - *Європа*, схід - *Азія*). Окрім того, що ці топоніми мають просторово-орієнтаційне значення, їм притаманні й деякі конотації. Так, макротопонім *Азія* (й похідні від нього апелятиви на кшталт *азійський* тощо) має конотації, які можна окреслити лексемами *дикість, некультурність* та ін. Так, наприклад, Гітлер, штрихуючи "політичну мапу Євразії", думає: "Азія є Азія!" [3; с.37] і заштриховує червоним (як ворожі країни); і ще: "Німецький офіцер не візьме в руки цього азійського більшовицького пугача, - бундючно заявив есесівець" [3; с.42].

У романі В. Кожелянко розповідається і про намагання відбудувати Римську імперію.

Розповідь про це - в іронічному тоні. Так, *Італію* її вождь "дуче Муссоліні" вважає *Римською імперією*. Союзники сприймають це іронічно: "Комедія з цим дуче, невже думає, що його хтось сприймає всерйоз?" [3; с.37] - розмірковує у романі Гітлер. І далі: "Але має на сьогодні найкращий у світі флот, тож хай буде йому Імперія" [3; с.37]. Тобто бачимо, що вирішальну роль для визнання/невизнання *Імперії* відіграє сила (найкращий флот - хай буде Імперія). До "латинської нації" [3; с.146] відноситься й *Румунія*. Р. Агеева зазначає, що "пам'ять про римські часи збереглась в назві народу румуни, який говорить східнороманською - румунською - мовою і [в назві. - М.М.] країни Румунія (România)" [3; с.199]. У В. Кожелянко розповідь про вождів „латинських націй” - іронічна: "Вожді латинських націй - маршал Антонеску і дуче Муссоліні - мусили витримати стиль Давнього Риму... Обидва були в костюмах давньоримських полководців" [3; с.146], як іронічна розповідь про "дефіляду" взагалі (розділ XXI «Дефіляда» називається).

У розділі IV «Союзнички» фіксуємо використання для позначення одного й того ж денотата два макротопоніми. Йдеться про ВН *Угорщина* та *Мадярщина*. Як пише Р. Агеева, мадяри - "самоназва венгрів", тоді як "іншим народам вони були відомі як венгри або угри" [1, с.65]. Обидві власні назви - і *Угорщина*, і *Мадярщина* - утворені від етронімів за допомогою однакових формантів. У романі ВН *Мадярщина* вжита у розмові головного героя Дмитра Левицького зі своїми супутниками, коли він їде на дефіляду в Москву: "- А щоб тебе, сусідонько [румунський майор. - М.М.], - наливав Дмитро, - пий, потім доділимо Мадярщину" [3; с.27]. У репліках інших персонажів (румун і німця) та в авторській мові (у тканині тексту) ужито на позначення цього ж денотата макротопонім *Угорщина*. Обидва оніми виконують номінативну функцію. Використання ж автором у мовленні головного героя ВН *Мадярщина* зумовлене, певно, тим, що онім *Угорщина* - "офіційна", так би мовити, назва цієї країни, тоді як жителі Закарпаття і так само буковинці часто використовують назву *Мадярщина*.

Найбільша держава того часу СРСР (Союз Радянських Соціалістичних Республік) у романі послідовно називається *Советський Союз* або позначається аббревіатурою *СССР*. ВН на позначення СРСР фіксуємо в багатьох розділах, і, зокрема, у розділі VII «Трохи історії». Цей розділ - сторінки «посібника для 9-10 класів «Історія України» під редакцією професора Ф. Оленя» [3; с.45]. Тут трапляються такі ВН

на позначення СРСР: *Советський Союз* (“Україна ж оголосила війну Советському Союзу 3 липня 1941 року” [3; с.46]), *Советська країна* (“22 червня 1941 року фашистська Німеччина віроломно напала на Советську країну” [1; с.45]), *Союз ССР* (“Разом з союзними народами Антикомінтернівського пакту на війну з Союзом ССР піднявся і український народ” [3; с.46]). Окрім того, використовується й абревіатура *СССР* (“Уряд СССР втік у напрямку Свердловська” [3; с.48]). Отже, В. Кожелянко компонент *Радянський* змінює на *Советський* (за зразком російської мови). Це можна пояснити тим, що В. Кожелянко писав, орієнтуючись (хай лише підсвідомо), на мовлення своїх земляків - буковинців та жителів західноукраїнських земель. А для них усе радянське було довгий час чуже, принесене, вороже, і тому для називання цієї держави (і системи в цілому) використовувалась назва, принесена сюди представниками цієї системи. Представниками ж були переважно росіяни (або зрусифіковані українці чи представники інших національностей), у їхньому, мовленні слово “*советський*” було цілком природним. Несприйняття жителями Західної України і Буковини тієї системи відобразилось у використанні автором у їхньому мовленні (і в тканині тексту) лексеми *Советський*.

У XIII розділі «Твір учня 7-го класу чернівецької гімназії № 58 23 вересня 1995-го» на позначення СРСР використано ВН *Імперія зла*, і крім того, *СРСР* називається “втіленням Царства Антихриста на землі” [3; с.84]. Ці назви – емоційно-експресивні, вони передають сприйняття СРСР персонажами роману (і, мабуть, самим автором).

VII розділ роману «Трохи історії» хоча й названий сторінками з підручника історії, насправді яскраво показує гру автора з історичними фактами, його творення “паралельної історії”. І значною мірою в цій грі обігрування онімів допомагає авторові досягти своєї мети. Так, місто Севастополь послідовно іменується автором *Севастопіль*, наприклад: “... деякий опір чинив лише обложений Севастопіль” [3; с.48], і ще: “Взяття Севастопіля – ще одна славна сторінка в історії легендарного міста, в історії Визвольної війни” [3; с.49]. Називання міста українізованою назвою Севастопіль (замість офіційного *Севастополь*) дає можливість автору заявляти, що це українське місто (хай на рівні орфографії, але це одразу сприймається читачем).

У романі вжито і ряд комонімів (вид ойконіма, ВН будь-якого сільського поселення [5; с.66]). Такі комоніми, як Великий Кучурів, Кам'яна - реальні, їхня функція в романі - довести читачеві “справжність” описаних подій.

Фіксуємо у романі й факт “перейменування ряду міст України” [3; с.23]. В. Кожелянко відтворює історичний факт, адже свого часу назви деяких міст справді було змінено. Читаємо в романі: “Так колишній Дніпропетровськ відтепер називається Січеслав, Ворошиловград - Луганськ, Жданов - Маріуполь, Сталіно - Донецьк, Краснодар - Чорноморськ, Кіровоград - Златопіль” [3; с.23]. Ряд ойконімів, засвідчених тут - реальні (сьогодні маємо Луганськ, Донецьк, Маріуполь замість Ворошиловград, Жданов, Сталіно). Що ж стосується ВН Січеслав, Златопіль і Чорноморськ, то можна тільки шкодувати, що ці милозвучні оніми не є реальними назвами українських міст. Перейменування міста *Ворошиловград* на *Луганськ* є поверненням цьому об'єктові його давнього імені. За УРЕС, Ворошиловград – “місто, обласний центр УРСР”, розташоване біля злиття рік Ольховки і Лугані. Назва *Луганськ*, очевидно, походить від назви річки Лугані. “У 1795 засновано населений пункт, який з 1797 називався Луганський Завод, з 1882 – Луганськ” [6; с.338]. *Луганськом* місто називалось “до 1935 і в 1958-70” [6; с.338], потім - *Ворошиловград*; сьогодні, як ми уже зазначали, місту повернено його давню назву *Луганськ*.

Місто *Жданов*, за УРЕС, “до 1948 – Маріуполь” [6; с.599].

Донецьк “до 1924 – Юзівка, в 1924-61 – Сталіно” [6; с.560], *Дніпропетровськ* “до 1926 – Єкатеринослав” [6; с.546]; *Кіровоград* заснований “в 1754 як фортеця св. Єлисавети, в 1782-1924 – місто Єлисаветград, в 1924-34 – Зіновівськ, із 1934 – Кірово, з 1939 – Кіровоград” [7; с.63]. Отже, перейменування міст відбувалось у різні роки. Кожелянко ж “перейменовує” їх у 1941: “Голова Центральної Ради Андрій Мельник підписав постанову парламенту України про перейменування ряду міст України” [3; с.23], це зумовлено розвитком сюжету роману – адже у війні перемагає Німеччина й Україна.

У розділі VIII «Щурівство» фіксуємо ще один відхід автора від історичної правди. Описані В. Кожелянком події “відбуваються” 3 жовтня 1941 року. Цього дня, за В. Кожелянком, помирає Калінін і Сталін наказує своєму помічникові Поскрьобишеву: “Підготуй постанову Верховного Совета про увіковічнення його пам'яті; міста там перейменувати – Тверь у Калінін, Кенігсберг – у Калінінград” [3; с.57]. Як відомо, Калінін М.І., член Політбюро ЦК ВКП(б), помер 3.VI.1946 [6; с.736]. Перейменування ж Твері в Калінін відбулось ще у 1931, а місто Кінігсберг ввійшло в склад Росії після Другої світової війни і лише в 1946 стало називатись Калінінградом [6; с.736]. Цілком можливо, що ці міста були так названі для “увіковічнення пам'яті” Калініна,

але процес перейменування (“підготуй постанову Верховного Совєта”) у романі подається в іронічному тоні.

Цікавою у плані функціонально-стилістичного навантаження виступає мікротопонімія роману, зокрема урбаноніми.

Систематичне дослідження власних назв внутрішньоміських об'єктів в українському мовознавстві має півстолітню історію, зважаючи на той факт, що перші дисертаційні роботи з ономастики і, зокрема, з топоніміки з'явилися у 50-х роках минулого століття за радянської доби. Урбаніміка або урбаноніміка (від лат. *urbs*—місто; *urbanus* – міський і ...онім) є однією з ланок топоніміки і знаходиться на периферії ономастики [4; с.300].

Більшість дослідників, які займалися вивченням урбанонімії, зазначає, що урбаноніми, на відміну від власних назв інших класів ономастики, є нестійкими лексичними одиницями у плані тривалості їх існування й надзвичайно активно реагують на будь-які зміни, що відбуваються у суспільстві. Таким чином, урбанонімія відбиває усі суспільні зміни, адже міста є тими соціальними осередками, які найбільшою мірою впливають на закономірності розвитку суспільства і його мови.

Урбанонімів у романі В. Кожелянка фіксуємо взагалі-то не надто багато. Вони здебільшого виступають у ролі символів. Так, агоронім *Софіївський майдан* фігурує у спогадах “українського патріота Максима Ісаченка” (Штірліца): “Штірліц згадував події понад двадцятирічної давності, свідком яких він був, - Акт злуки на Софіївському майдані в Києві, синьо-жовті знамена, радість...” [3; с. 17]. У такому контексті цей онім набуває виразно

символічного значення - стає символом Акту злуки, який є знаковою подією для українців - початком відродження державності у ХХст.

Годонім *Хрещатик* трапляється у романі кілька разів. Він виконує номінативну функцію - називає вулицю: “Дмитро вийшов на Хрещатик” [3; с. 130]. Водночас *Хрещатик* - назва головної вулиці України, деякою мірою – символ Києва: „Хорунжий Українського Війська Дмитро Левицький у новій уніформі йшов головною вулицею України - Хрещатику” [3; с.128].

Власна назва *Красна площа* (рос. Красная площадь) за УРЕС “головна площа Москви” [7; с.65], на ній “24.VI.1945 відбувся Парад Перемоги”. У романі цей онім фігурує, безумовно, як символ центру Москви: “Назавтра ВОНО мало відбутись - грандіозна дефіляда звитязних військ анти сталінської коаліції у Москві на Красній площі” [3; с.125]; і ще: “Війська проходили парадним кроком по Красній площі” [3; с.148]. Отже, онім *Красна площа* у романі В. Кожелянка виступає символом центру Москви і водночас локалізує місце проведення події, названої заголовком тексту.

Ще один московський урбанонім - ойкодомонім *Кремль* – у романі виступає назвою місцезнаходження уряду СРСР, офіційним місцем перебування Сталіна: “Сталін ... тепер ... правив би з Кремля своєю половиною світу” [3; с.143]. Зазвичай цей онім у свідомості читача асоціюється з Московією і Красною площею, що цілком зрозуміло.

У романі В. Кожелянка «Дефіляда в Москві» топонімія представлена досить широко на рівні макро- і мікротопонімії. Макротопонімія роману виконує просторово-орієнтаційну, хронотопічну, локалізаційну функцію, стає засобом опосередкованої характеристики персонажів. Мікротопоніми ж, і зокрема урбаноніми, переважно виступають у функції символу, зберігаючи за собою як основну номінативну функцію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеева Р.А. Страны и народы: Происхождение названий. - М.: Наука, 1990. - 256 с.
2. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. - Ужгород, 2002.
3. Кожелянко В. Дефіляда. Роман, новели. – Львів: Кальварія, 2001.—196с.
4. Лукаш Г.П. Ономастикон прозових творів В.Винниченка. - АҚД. - Дніпропетровськ, 1997.
5. Ляшенко Р. Історія вивчення урбанонімів в українському мовознавстві // Наукові записки. – Випуск 48. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2003 – С. 300-301.
6. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. 2-е изд., перераб. и доп. – М: Наука, 1988. – 192 с.
7. Украинский советский энциклопедический словарь. В 3-х т. Т 1. – К., 1988. – 756 с.
8. Украинский советский энциклопедический словарь. В 3-х т. Т 2. – К., 1988. – 768 с.
9. Фонякова О.И. Имя собственное в художественном тексте. Учебное пособие. - Ленинград, 1991. -104 с.

М. В. Максимюк

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТОПОНИМОВ В РОМАНЕ В. КОЖЕЛЯНКА «ДЕФИЛЯДА В МОСКВЕ»

Функционирование топонимов в постмодернистских произведениях имеет некоторые особенности, обусловленные спецификой таких произведений. В романе В. Кожелянка «Дефиляда в Москве» топонимия широко представлена на уровне как макро-, так и микропонимии. Роль топонимов не сводится только к номинативной, локализирующей и пространственно-ориентирующей функциям. Этой собственные имена выступают также символами, выполняют хронотопическую функцию. Кроме этого, топонимы вместе с другими онимами романа являются элементом авторского идиостиля. (“Λογος ὀνομαστική”, №1, 2006, с. 97-103).

Ключевые слова: ономастическое пространство художественного произведения, макро- и микро топонимия, урбанонимия, ойконим, комоним, годоним, ойкодмоним, агороним.

М. V. Maksyutyuk

PECULIARITIES OF FUNCTIONING OF TOPONYMS IN V.KOZHELYANKO'S NOVEL «DEFILIADA V MOSKVI» [BOOZE IN MOSCOW]

Functioning of toponyms in postmodern work is marked by the certain features stipulated by the specific aspects of the work. In V.Kozhelyanko's novel «Defiliada v Moskvi» [Booze in Moscow], toponyms are widely used on the level of macro- and microtoponymy. Toponyms perform the following functions in the novel: spatial and orientation, chronotropic, and that of localization. Toponyms play the role of symbols; they become the means of the indirect features of characters of the novel that, together with the other classes of proper names, are one of the elements of text formation. (“Λογος ὀνομαστική”, №1, 2006, с. 97-103).

Keywords: onyms space of a work, macro- and micro toponyms, urbanonym, oikonym, comonym, godonym, oikodomonym, agoronym.